№ 78 ՈՒՐԲԱԹ ԱՊՐԻԼԻ 13 1901 ՈՒՐԲԱԹ ԱՊՐԻԼԻ 13 № 78

ՔՍԱՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվան 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Տեղեկութիւններ տարվան բերքի մասին.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ծխի իրաւունքը. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Ֆրանսիայից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Զանազան ճանապարհներից:

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՏԱՐՎԱՅ ԲԵՐՔԻ ՄԱՍԻՆ

Գարնան առաջիկայ տեղեկութիւնները, որ մենք ստանում ենք գաւառներից, աննպաստ են բերքի վերաբերութեամբ: Եղանակները շատ են չորային և այդ պատճառով բոյսերի զարգացումը սկսել է կանգ առնել: Եթէ շուտով անձրեւներ չը գան՝ ցանքսերը կարող են վնասվել այնքան զգալի կերպով, որ յետոյ կը դժուարանայ նրանց վերակենդանութիւնը նոյն իսկ անձրեւներից յետոյ:

Մեր գիւղական ազգաբնակութիւնը պէտք է աշխատի իր ցանքսերի մասին պարբերական տեղեկութիւններ հաղորդել տեղական վարչութեան և մամուլին, որպէս զի կարող լինի օր առաջ սերմացու ունենալ նոր ցանքսեր անելու, եթէ եղած ցանքսերը փչանան: Օրինակ, շատ տեղերում դեռ կարելի կը լինի ցանել կորեկ և մի քանի ուրիշ բոյսեր:

Մենք նորերս առիթ ունեցանք խօսելու հացի շտեմարանների անհրաժեշտութեան մասին և այն միտքը յայտնեցինք, որ անցեալ տարվայ առատ բերքից պէտք է օգուտ քաղել պաշարներ ամբարելու համար: Շատ ցաւալի կը լինի, եթէ ներկայ տարին անաջող անցնի և մենք նորից կանգնած լինենք ժողովրդական կարօտութեան առաջ: Լաւ առիթը բաց թողինք:

Մարգագետինները և արօտները աղքատ են խոտի կողմից և մի քանիսը արդէն այնքան վնասվել են, որ դրստվել չեն կարող: Խոտի պաշար ունեցողները պէտք է գնահատեն այդ գործը և աշխատեն պահել մինչև առաջիկայ ձմեռ:

Վերջին երեք-չորս օրերի ընթացքում Թիֆլիսի շրջակայքում անձրեւներ եկան: Բայց տեղեկութիւններ չը կան, թէ արդեօք փրկարար անձրեւները մե՞ծ տարածութեան վրա են եկել թէ ոչ:

Շատ ցանկալի է, որ մեր գաւառական թղթակիցները ուշք դարձնեին ներկայ հանգամանքի վրա և հաղորդեն ճշգրիտ տեղեկութիւններ:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԾԽԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

Ծուխը թէ «լիազօրը»

(Նամակ Ախալցխայից)

Եւ ահա ուղիղ նրա գալուց ամիս ու կէս յետոյ ստացվում է կոնսիստորիայի հրամանը, որով մի անգամ արդէն Նախագահի պաշտօնով եկած նոյն Եարալեանց աւագ քահանան նշանակվում է այժմ լիազօր քննիչ նոյն գործի հետեւեալ իրաւունքներով՝ «Առեալ ի հաշւատեսաց զամենայն գործս, թուղթս եւ զատումարս, առ տեղեաւն ձեռնարկել ի մանրամասն քննութիւն հաշւոյ յընթացս ժամանակի երէցփոխանութեան նորա, ապա հանդերձ եզրակացութեամբ իւրով առաջի առնել ընդհանուր ծխական ժողովոյ ի հայեցողութիւն եւ յորոշումն եւ մատուցանել ի տնօրէնութիւն կոնսիստորիայն»: Սրա հետ միաժամանակ կարգադրութիւն է լինում, նախ քան քննութիւն սկսելը, մինչեւ գործի աւարտը ժամանակաւորապէս հեռացնել երէցփոխին իր պաշտօնից, նշանակելով նրա տեղը եկեղեցու միաբաններից մէկին:

Դրա վրա անցնում է համարեա ամբողջ 4 ամիս, բայց ոչ լիազօր քննիչն է գալիս եւ ոչ էլ որ եւ է կարգադրութիւն է լինում ծխական ժողով հրաւիրելու՝ մասնաժողովի զեկուցումը լսելու համար: Ծխականները, յուզված ու համբերութիւնը կտրած, խումբ-խումբ դիմում են փոխանորդին, խնդրելով իրանց կողմից յայտնել Թեմական իշխանութեան՝ յարգել վերջապէս իրանց իրաւունքը, կարգադրել ծխական ժողով հրաւիրելու, որպէս զի հնարաւորութիւն տրվի մասնաժողովին ներկայացնելու իր քննական հաշիւը, առանց որ եւ է «լիազօրների» սպասելու: Չէ լինում, չէ աջողվում: Ժայռի նման սոսկալի եւ վհատեցնող անտարբերութիւնը կանգնեցնում է ծխականների եւ հաշւետեսների արդար բողոքները:

Վերջապէս փոխանակ ծխական ժողով հրաւիրելու եւ այդպիսով բաւարարութիւն տալու նրանց անվերջ եւ իրաւացի պահանջներին, ինչպէս նաեւ ազատելու մասնաժողովը հոգեւոր իշխանութեան կողմից նրան հասած անարգանքից, քանի որ նա միջոց չը տուեց նրան օրինական ժողովով իրան վերապահված պարտականութիւնը կատարելու, կոնսիստորիան այս փետրվարի վերջերին Եարալեանց աւագ քահանայի տեղ լիազօր քննիչի պաշտօնով ուղարկում է Ախալցխա Բաթումի ծխատէր քահանայ Մելեանցին, այն բոլոր իրաւունքներով եւ լիազօրութիւնով, որոնք վերապահված էին նրա նախորդին:

Թողնելով Մելեան քահանայի քննական գործունէութեան եւ հաշւետեսների մասնաժողովի հետ ունեցած տարաձայնութիւնների մանրամասն պատմութիւնը ուրիշ, աւելի յարմար ժամանակի, որովհետեւ արժէր որ այդ մասին առանձին եւ մի քիչ աւելի երկար խօսվէր, առայժմ այս հարցի պատմութիւնը լրացնելու համար այսքանը միայն պարտք եմ համարում յայտնել, որ, ինչպէս երեւաց մարտի 18-ին ս. Փրկիչ եկեղեցում նրա ասած քարոզից, երէցփոխանական հաշիւների քննութիւնը նա արդէն վերջացրել է, բայց որովհետեւ մօտալուտ տօների պատճառով նա ստիպված է գնալ Բաթում, ուստի բաւականանում է այս ծանուցումով, բացարձակ կերպով յայտնելով ի գիտութիւն ամբողջ ժողովրդի, որ, ինչպէս ցոյց տուեց իր քննութիւնը, ոչինչ չը կայ, եկեղեցին դրամական ոչինչ կորուստ չէ ունեցել, ոչ թէ հազարով, այլ նոյն իսկ մի քանի հարիւրով անգամ. լսածները բոլորը չափազանցրած են, եղած տարբերութիւնները չատ չնչին, անմեղ ու սովորական բաներ են, չարժէ դրանց համար այդքան յուզվել ու վրդովվել, յորդորելով նրանց մոռանալ բոլորը, սիրել միմեանց, եւ, իբրեւ բարի քրիստոնեայ, դրանց դատաստանը թողնել երկնքի Դատաւորին...

Եւ ահա այսպէս՝ երէցփոխանական հաշիւների քննութիւնը հետզհետէ ցածր աստիճաններից, ծխի եւ նրա ընտրած հաշւետեսների ձեռքից անցնելով հոգեւորական «լիազօրի» ձեռքը, վերջապէս սովորական ընթացք է բռնում, հասնելով ամենաբարձր ինստանցիան, երկնքի ամենազօր Քննիչին...

Մի կողմ թողած, թէ ինչքան բարեխիղճ ու արդար է այն եզրակացութիւնը, որ յայտարարեց քահանայ Մելեանց եկեղեցու բեմից, դրա մասին պէտք է մանրամասն եւ փաստերով խօսել. ինձ, եւ յուսով եմ, որ ինձ հետ հարիւրաւոր ծխականներին, վրդովեցնում է աւելի այն հանգամանքը, որ եկեղեցու եւ մուտքի վերաբերեալ զուտ տնտեսական մի գործ, որ մեր եկեղեցու աւանդական սովորութեամբ եւ սիրող օրէնքի տրամադրութեամբ անպայման կերպով պէտք է ենթարկվէր ծխական ժողովի հայեցողութեան եւ որոշումներին, քննվում, վճռվում է հոգեւոր իշխանութեան կողմից եկած զանազան հոգեւոր «լիազօրների» ձեռքով: Իմ խորին համոզմունքով,

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԶԱՆԱԶԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀՆԵՐԻՑ

Նորավէպ

Էլիզա Օժէշկոյի

(Վերջ *)

Մի րոպէ նա լուռ մնաց, կարծես հաւաքելով մտքերն ու խօսքերը, որոնք, թերեւս, սրտի մորմոքից ցրիւ էին եկել, եւ յետոյ սկսեց.

—Գուցէ ես երկար եմ պահում ձեզ այստեղ, քոյրիկ... գուցէ դուք ժամանակ չունէք... Ես սովորութիւն չունեմ սիրտս բաց անել... լռակեաց է իմ հոգին: Գլխի եւ ձեռքի աշխատանքի համար շատ ընկերներ ունեմ ես, բայց այն աշխատանքի համար, որ կատարվում է հոգուս խորքում, ո՛չ ոք չունեմ: Աշխարհում, մարդամէջի, ես շատ եմ խօսում... իսկ այստեղ, այս գրեթէ վանական խաղաղութեան մէջ՝ ոչ ոք չը կայ հետս, բացի այդ խաղաղութիւնից... Եւ սակայն երբեմն սիրտս այնքան ուզում է ունենալ կողքիս մի բարի, հրեշտակային հոգի... այ, ձեր նման մի հոգի, քոյրիկ... Ա՜խ, ո՛րքան կարօտ եմ զգում երբեմն մի բարի քոյր ունենալու.... Բայց այդ լինում է միշտ...

Նա աչքը գցեց սենեակի անկիւնի հին գոբլէնին:

—Ինչպէս մի չքացող երազ... Ո՜չ մի հարազատ էակ: Օ՜խ, քոյրիկ, մարդիկ երբէք չեն զննում միմեանց հոգու խորքը... Միմիայն արտաքինին են նայում, արտաքինին...

Մի քիչ կռացած ու գլուխը ձեռքին յենած, նա վեր նայեց իր դիմացը գունատ դէմքով ու քաշ ընկած աչքերով նստած կոյսին՝ այնպիսի հայեացքով, որի արտայայտութեան մէջ ա՛յնքան հեզութիւն եւ դիւրահաւատութիւն կար, որ կարծես մանկական հայեացք լինէր:

—Պարզ բան է,—ասում էր նա,—մենք, ողորմելի մարդիկս՝ այնքան ծուռ ու նեղ հիմքերի վրա ենք շինում մեր տները, որ ամենեւին զարմանալի չէ, երբ նրանց ողորմելի տանիքները քանդվում են մեր գլխին: Ես էլ ամենքի նման էի: Ես սիրում էի նրա աչքերի բոցը, նրա կարմիր շրթունքները, նրա վարմունքի քաղցրութիւնը, նրա սրախօսութիւնը, արտաքինը, միմիայն արտաքինը, որից, ինչպէս մեղուն ծաղկից, մեղր հաւաքելով, ես երեւակայում էի, թէ առատ վարձատրում եմ նրան, հնարաւորութիւն տալով նրան եւս սիրելու իմ արտաքինը: Այնքան սովորական է այդ: Ամեն ինչ վերածվում է զուարճութեան, էլ ուրիշ ոչինչ: Այդ բոլորը շատ տարրական է, շատ նիւթական, բայց բանաստեղծութիւնը այդ ամբողջ մերկութեան վրա փռում է իր քողը, որ մոլորեցնում է մեզ, կարծել տալով, թէ այդտեղ ինչ որ աւելի մեծ, աւելի բարձր բան կայ... սակայն այնքան թեթեւ է այդ քողը, որ երբ բարձրանում է կրքի մրրիկը...

Ձեռքով արհամարհական նշան արեց նա:

—Կամ երբ փչում է ձանձրութեան չունչը:

Նա աւելի խոր քաշ գցեց գլուխը եւ շարունակեց.

—Երբ այդ տեղի ունեցաւ, այն ժամանակ ես նկատեցի, որ ես անուշադիր էի թողել նրա հոգին, կամ, աւելի ճիշտ ասած, երբէք չէի մտածել նրա հոգու մասին: Ի՞նչ արձագանքներ էին զարթեցնում նրա մէջ կեանքի տպաւորութիւնները: Ի՞նչ պահանջներ ու բաղձանքներ կային նրա մէջ: Ո՞րտեղ էին թագնված նրա ոյժի եւ թուլութեան աղբիւրները: Ո՞վ է հետաքրքրվում այդպիսի բաներով: Կեանքը, սրընթաց եւ յորդառատ հեղեղատի նման, փրփրում է, յորձանք է տալիս եւ սլանում է դէպի առաջ: Զբաղմունքներ, զուարճութիւններ, յոյսեր ու հոգսեր: Ժամ ժամի յետեւից, օր օրի յետեւից չքանում կորչում են, ինչպէս մշուշը արեւի տաք շողքերից: Ժամանակ չէ մնում: Ժամանակ չէ մնում, որ մարդ կարողանայ զննել սիրելի էակի հոգու խորքը: Այն, որ ամեն բանի ծունն է, որ սիրոյ ծունն անտեսանելի է մընում գեղեցիկ պատեանի տակ: Եւ ի հարկէ ցեցը կրծում է այդ պատեանը, կրծում է եւ ծունը, իսկ սիրող մարդը... հա՜, հա՜, հա՜... սիրող մարդը չէ նկատում, առաջը չէ առնում, չէ փրկում: Եւ սակայն սիրում է: Կոյր ենք մենք, կոյր: «Իսկ եթէ կոյրը կոյրին առաջնորդի, երկուսն էլ կընկնեն խորխորատի մէջ:» Իմս է մեղքը, իմս:

Նա ուղղվեց եւ սկսեց արագ արագ հարցեր տալ քոյր Կլարային:

—Ուրեմն չատ հիւանդ է նա: Շա՛տ է տանջվում: Ի՞նչ է հիւանդութիւնը: Գուցէ դեռ կարելի է օգնել...

Նրա աչքերը փայլատակեցին: Գործի սաստիկ փափագ ծագեց նրա մէջ: Շուտ, շուտ դէպի գործ:

—Գուցէ բժիշկ է պէտք, փո՞ղ է պէտք: Գուցէ, օդափոխութիւնը...

Քոյր Կլարան բացասօրէն թափ տուեց գլուխը:

—Չէ: Ոչինչ չի օգնի... Ոչինչ: Մի քանի օրվայ հարց է միայն...

Նրա աչքերը արտասուակալեցին, երբ Զանիմիրսկին, գլուխը խոր քաշ գցելով ձեռքերի վրա, շշնջաց.

—Խեղճ կին, խեղճ, խեղճ:

Մի րոպէ անցած նա հարցրեց կոյսից.

—Դուք ասում էիք, քոյրիկ, թէ ինչ որ ցանկութիւն ունի յայտնելու...

—Մի հատիկ ցանկութիւն, բայց չատ կարեւոր եւ... չատ համարձակ...

Նա կմկմաց: Միայն այդ րոպէին նա զգաց, որ համարձակ խնդիրը կարող է եւ անգութ լինել: Անգութ էր այն բռնութիւնը, որ ինքը պէտք է գործ դնէր իր վրա, որպէս զի իր կուսական բերանով շօշափէր այդ կենսական կեղտը: Բայց Զանիմիրսկին ազատեց նրան այդ բանից:

Նայելով նրա դժգոյն կարմրութեան վրա, որ հետզհետէ աւելի ու աւելի էր պատում նրա երեսը, եւ նրա դողդոջուն շրթունքների վրա, նա մեղքի հետ ընկաւ մի րոպէ եւ յետոյ հարցրեց.

—Գուցէ ո՞րբ է թողնելու իրանից յետոյ:

Ի՞նչպէս, ինչ կերպով կարող էր նա գուշակել այդ աստիճան տարօրինակ եւ յանդուգն մի միտք, որ կարող էր երեւան գալ միմիայն հիւանդի գլխում, յուսահատութեան րոպէին, սոսկալի խղճահարութեան ժամանակ, տենդի մէջ, երես առ երես մահը տեսնելիս... Եւ սակայն նա կարողացաւ գուշակել:

—Մի խեղճ երեխայ,—շշնջաց քոյր Կլարան... մի փոքրիկ աղջիկ... որին աղքատութիւն եւ կորուստ է սպառնում:

Մի րոպէ լռութիւն տիրեց:

—Էլ ոչինչ մի ասէք, քոյրիկ,—ասաց Զանիմիրսկին, նայելով կոյսին:—Ես գիտեմ...

Նա թափով վեր կացաւ տեղից, եւ քոյր Կլարային թուաց, թէ նրա դիմագծերը աւելի եւս խստացան ու սրվեցին: Նա շուռ եկաւ, արագ անցաւ սենեակի միւս կողմը եւ կանգնեց լուսամուտի մօտ այնպիսի դիրքով, որ նրա կիսակերպարանքը քարէ արձանի նման խիստ որոշ գծագրվեց պատուհանի եւ կանաչ սաղարթի նրկարատեղի վրա:

Րոպէներն անցնում էին իրար ետեւից: Կոյսը, գլուխը քաշ արած, մտածում էր, որ Աստուած այսօր կամեցել է վկայ դարձնել նրան մարդկային հոգու մէջ կատարվող ծանր մաքառման: Եւ, ո՛վ գիտէ ինչպէս, նրա մտքովն անցաւ. «Գեղեցիկ հոգու մէջ»:

—Տէ՜ր,—աղօթում էր քոյր Կլարան,—օգնիր տառապանքի մէջ Քո ազնիւ արարածին:

Նա այլ եւս վրդովեցուցիչ հակապատկեր չէր տեսնում հիւանդանոցում մեռնող թշուառական կնոջ եւ այս մարդու միջեւ, որի կեանքը ընթանում էր այս չքեղ բնակարանում եւ աշխարհային աղմուկի մէջ:

—Անքննելի են, Տէր, եւ աննմանապէս տարբեր այն ճանապարհները, որոնցով առաջնորդում ես Դու Քո արարածներին երկրային վշտերի եւ տառապանքների միջով:

Րոպէները անցնում էին իրար ետեւից: Կողքի սենեակում ժամացոյցը սկսեց խփել: Առէքէ

*) №№ 74, 76 և 77.

դա կատարեալ անարդարութիւն է, հակառակ է ոչ միայն մեր եկեղեցու ժողովրդական ոգուն եւ հնաւանդ սովորութեան, այլ եւ պարզապէս խախտումն է դա Պոլօժէնիայով սահմանած մեր եկեղեցու կանոնադրութեան։ Այնտեղ ասված է, որ մասնաւորապէս հայոց եկեղեցու կալքի կառավարութիւնը անմիջապէս կախված է նոյն եկեղեցու երէցփոխից։ Եւ որովհետեւ համաձայն նոյն Պոլօժէնիայի, նա ընտրվում է ծխից, լինելով նրա կողմից իբրեւ հաւատարմատար, ուրեմն աւելի շուտ եկեղեցապատկան կալքերի անմիջական կառավարութիւնը կարող է պատկանել ծխին, քան նրա հաւատարմատար երէցփոխին, որի իրաւունքը այս հարցում ժամանակաւոր է եւ պայմանական, մինչդեռ ծխինը՝ աւելի հաստատ եւ մշտական։ Վերջապէս չէ՞ որ ամեն տարի, համաձայն նոյն Պոլօժէնիայի, երէցփոխը պարտաւոր է նախապէս լիակատար եւ մանրամասն հաշիւ տալ ծխական ընդհանուր ժողովին եկեղեցու բոլոր տնտեսական գործերի վերաբերմամբ, գտնվելով այդպիսով ամենից առաջ ծխի անմիջական հսկողութեան տակ եւ որոշ դէպքում՝ ենթարկվելով պատասխանատուութեան նրա առաջ (Օրէնքի ժող. XI հատ. մաս I. 1896 թ, հրատ. յօդուածներ՝ 1225, 1229, 1232)։ Միթէ այս բոլորից պարզ չէ, որ նոյն իսկ օրէնքի տրամադրութեամբ ժողովուրդը, ծուխն է ամենից առաջ տէրը եւ կարգադրողը իր եկեղեցու զուտ տնտեսական գործերի, նրա եկամուտների ու կալքերի։ Օրէնքի համաձայն, այս հարցում հոգեւոր իշխանութեան վերապահված է միայն դիտող-հսկողի դերը, որպէս զի ամեն բան սահմանված օրէնքով ու կարգով կատարվի եւ ոչ թէ ինչպէս ինքն է ցանկանում։ Հսկել՝ հօ չէ նշանակում խլել ծխի, ժողովրդի ձեռքից նրա իրաւունքը եւ անել այն, ինչ որ ինքը ծուխը պիտի անէր։ Այսպէս՝ երբ օրէնքը, համաձայն Պոլօժէնիայի, բացարձակ կերպով ասում է, որ երէցփոխը ամեն տարի նախապէս մանրամասն հաշիւ պիտի տայ ծխին, կարծում եմ, որ ամեն մարդ էլ կը հասկանայ, որ այդ մի եւ նոյն է, թէ ծուխը ամեն տարի իրաւունք ունի մանրամասն հաշիւ պահանջելու իր երէցփոխից։ Այդ դէպքում հոգեւոր իշխանութեան պարտականութիւնն է օգնել, աջակցել ծխին, որ նա օրէնքով իրան վերապահված իրաւունքը կարողանայ լիակատար կերպով գործադրել։ Օրինակ, եթէ երէցփոխը յամառում է հաշիւ տալ ծխականներին, նրանց մարդատեղ չէ դնում, չէ ուզում ճանաչել նրանց իրաւունքը, նրանց կամքի հակառակ, առանց նրանց հաճութիւնը առնելու, ձեռնարկում է մեծամեծ ու աննպատակ շինութիւնների եւ այլ օրինազանցութիւններ է անում, հոգեւոր իշխանութեան պատկանութիւնն է երէցփոխի կամայականութիւնների առաջն առնել եւ օրինական ընթացք տալով գործին՝ պատշաճաւոր իշխանութեան միջոցով պարտաւորեցնել օրինազանց երէցփոխին ճանաչել ծխականների իրաւունքը եւ վերջ տալ կամայականութիւններին։ Ես, եւ ինձ հետ, թերեւս, շատ շատերը ծխականներից, օրէնքը այսպէս ենք հասկանում, եւ կարծում եմ, որ այդ է հոգեւոր իշխանութեան պարտականութիւնը։

Կրկնում եմ՝ եկեղեցու զուտ տնտեսական գործերում, երէցփոխական հաշիւների քննութեան հարցում, ծուխը, ժողովուրդը լիակատար իրաւունք ունի տեսնել իր եկեղեցու, իր ձեռքով ընտրած երէցփոխի հաշիւը, լինի դա ծխական ընդհանուր ժողովի մէջ, թէ այդպիսի օրինաւոր ծխական ժողովից նշանակված յատուկ վերստուգող մասնաժողովի ձեռքով,—այդ մի եւ նոյն է։ Ամենայն դէպքում դա ամենից առաջ ծխի անմիջական իրաւունքն է, առանց որ եւ է հոգեւորական այլ եւ այլ «լիազօրների» ու նշանակովիների միջնորդութեան։ Հոգեւոր իշխանութիւնը իր կողմից ամեն ժամանակ կարող է նշանակել մէկին՝ ում որ կամենայ, երէցփոխական հաշիւները քննելու համար. ոչ ոք այդ նրան չի արգելի, բայց դա կը լինի իր համար միայն. դա պարտաւորական չի լինի ծխի համար. ծուխը կարող է չը հաւատալ այդ քննութեան։ Նա միշտ ազատ իրաւունք ունի իր ձեռքով տեսնելու իր սեփական եկեղեցու հաշիւը։ Ինչի՞ չօգտվել մի բանից, որ ոչ միայն առողջ դատողութեամբ եւ մեր եկեղեցու աւանդական սովորութեամբ, այլ եւ տիրող օրէնքի տրամադրութեամբ սրբագործված է իբրեւ մի գեղեցիկ ու արդար սկզբունք,

Ինձ թւում է, որ ներկայ, ժամանակակից հասկացողութեամբ, երբ հասարակական ինքնաճանաչութիւնը սկսել է լայն կերպով արծարծվել ամեն տեղ, երբ ժողովրդական գաղափարները այնպէս բուռն կերպով նուաճումներ են անում կեանքի ասպարէզում, չը ճանաչել, ոչնչացնել ծխի իրաւունքը—այդ ոչ միայն հակաօրինական է, այլ եւ պարզապէս նշանակում է՝ չը ճանաչել մարդուն, ոչնչացնել արդարութիւնը։

Յ. Մուրադեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Թիֆլիս, ապրիլի 11-ին

Ես կարդացի «Մշակի» մէջ պ. Յովհաննէս Զաուչեանի նամակը եւ շատ զարմացայ, որ մարդիկ կարող են այդքան ստախօս եւ ապերախտ գտնվել։

Առաջին՝ նրա ստութիւնը երեւում է նրա մէջ, որ պ. Զաուչեանը ասում է, որպէս թէ ամեն ծախս դուրս գալով՝ միմիայն ես թաղման վարձ ստացել եմ ինն րուբլի։ Որովհետեւ պ. Զաուչեանը պահանջում էր, որ իր հօր թաղումը կատարվի շքեղ, եւ միմիայն տիրացուներին խոստանում էր տալ 20 րուբլի, ես տնօրհնէքը թողնելով մի կողմը (թէեւ յետոյ ժողովուրդից շատ տրտունջ լսեցի), մեծ դժուարութեամբ եօթը տիրացու եմ ճարել եւ տալով նրանց լաւ վարձ՝ հազիւ կարողացել եմ համոզել։ Ձեր խղճի դատողութեանն եմ յանձնում, թէ մեռելը Միքայէլեան հիւանդանոցից մինչեւ Մողնի, իսկ այնտեղից էլ մինչեւ Խօջիվանքը եօթը տիրացուն ինչ կառնեն. ես բոլորին բաւականութիւն եմ տուել, որ եւ կարող եմ երդմամբ հաստատել։ Իսկ ես մենակ մինչեւ Մողնի մեռելը հիւանդանոցից բերել եմ եւ քրտնաթաթախ պատարագ եմ արել, իսկ այնտեղից Խօջիվանքը. այս ամենը եւ տիրացուաց ու պատարագի բոլոր ծախսերը հաշուելով՝ 9 րուբլուց ինձ մնում է ընդամենը երկու րուբլի։ Ահա իմ ստացած վարձը։

Երկրորդ՝ պ. Զաուչեանի ստախօսութիւնը երեւում է նրա մէջ, որպէս թէ նա պահանջել է վկայական եւ ես չեմ տուել։ Սուտ է. ես ասել եմ, որ միայն թաղման վկայական կը տամ, որ Գալուստ Զաուչեանին թաղել եմ. համեցէք, ես միշտ պատրաստ եմ տալու. իսկ թէ ո՞վ է ժառանգը, ես իրաւունք չունեմ այդ մասին վկայելու, որովհետեւ նրանք իրանց հիւպատոսից պէտք է բերեն վկայականը, քանի որ երկու անձինք ասում են, թէ նրա որդիքն են։

Իսկ երրորդ՝ որպէս թէ ես դրանցից 11 րուբլի եմ պահանջել, դա էլ սուտ է։ Ես միմիայն ասել եմ, թէ վկայականի համար մարկա է հարկաւոր, թող բերեն եւ տանեն։

Սիմէօն քահանայ Զմչկեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մինչեւ այժմ ձեռագիրները գրաքննութեան յանձնվելիս պէտք էր կպցնել 80 կոպէկանոց մարկա։ Այժմ նոր օրէնքով պահանջվում է աւելի փոքր արժողութեամբ մարկա, այն է 60 կոպէկանոց։

—

«Приаз. Край» լրագրին հեռագրում են Պետերբուրգից. «Ծանօթանալով ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան պաշտօնեաների հետ, գեներալ Վաննօվսկի կարծիք յայտնեց բազմաթիւ մասնաժողովների դէմ, որոնք բարդում եւ դանդաղեցնում են գործերը։ Ի նկատի առնելով մինիստրութեան շտատների չնչինութիւնը, ժողովրդական լուսաւորութեան նոր մինիստրը խոստացաւ նպաստել այն նախագծի իրագործմանը, որ շտատները աւելացնելու մասին կազմել էր հանգուցեալ մինիստր Բոգոլէպօվ։

—

Ֆինանսների մինիստրութիւնը, ինչպէս հաղորդում են մայրաքաղաքի լրագիրները, շուտով կը ներկայացնէ պետական խորհրդի քննութեան մի օրինագիծ, որով նոր կանօններ են սահմանվում նաւթի եւ նաւթային բոլոր արդիւնքների պահպանութեան, տեղափոխութեան, վաճառման եւ փորձնական քննութեան ենթարկելու մասին։

—

Այս տարվայ աշնանը, «Россія» լրագրի ասելով, Պետերբուրգում, երկրագործութեան եւ պետական կալուածների մինիստրութեան աջակցութեամբ, կը կայանայ մեղուապահների համառուսական ժողով՝ ի յիշատակ մեղուապահական ընկերութեան գոյութեան տասնամեակի։

—

Մեզ խնդրում են բարեգործների ուշադրութիւնը հրաւիրել Թիֆլիսեցի այրին Վառվառէ Բաղդասարեանի վրա, որ իր չորս անչափահաս երեխաներով գտնվում է նիւթական չափազանց նեղ դրութեան մէջ։ Տիկնոջ ամուսինը անբուժելի հիւանդ է եւ չէ կարողանում պահել իր ընտանիքը։ Հասցէն.—Սինօդալնի փողոց, № 2, տուն Միրվէլովի. Синодальный переулокъ, № 2, домъ Мирвелова.

—

Բագուի ծխախոտի գործարանատէր Միրզաբէկեան, ինչպէս հաղորդում է «Новое Обозрѣніе» լրագիրը, թոյլտուութիւն է ստացել ժողովրդական թատրօն հիմնելու իր գործարանին կից։

—

Նոյն լրագիրը լսել է, որ «Нефтяное Дѣло» լրագրի ղեկավարութիւնը առաջարկված է Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան նախկին անդամ իշխան Ա. Մ. Արղութեան-Երկայնաբազուկին։

—

Մեզ խնդրում են տպագրել հետեւեալը. «Հասարակութեան խնդիրքով եւ նոյն դերասանների ու դերասանուհիների մասնակցութեամբ՝ պ.

տակից, թառամած վարդերով պսակված հին շրջանակից՝ դանդաղ ծորում էին թաւ ու ձիգ հնչիւններ։ Մելամաղձութեան ալիք էր ընթանում այդ խաղաղ սենեակում, որի մէջ սաղարթի կանաչ վարագոյրի միջով սկսեցին ներս թափանցել մայր մտնող արեւի վարդագոյն շողքերը։

—Կարծես մարդ կուսանոցում լինի,—մտածեց քոյր Կլարան։

—«Ամեն տեղ կարող է թափանցել հոգու շունչը»,—մտածեց նա դարձեալ։

Զանիմիրսկին երեսը շուռ տուեց պատուհանից, մի քանի քայլ արեց եւ, կանգ առնելով կոյսի առաջ՝ գրասեղանի միւս կողմում, հարցրեց.

—Ո՞րտեղ է երեխան։

Կոյսը բարձրացրեց աչքերը, չիմանալով, ուրախանա՞յ արդեօք թէ անհանգստանայ, բայց չը հանդիպեց նրա հայեացքին։ Նա աչքերը քաշ էր արել եւ սաստիկ գունատ էր։

—Հասցէն,—հարցրեց նա դարձեալ, դողդոջուն մատներով վերցնելով մատիտը։

Քոյր Կլարան անուանեց աղքատ փողոցներից մէկը եւ մի հասարակ մարդու ազգանունը։ Զանիմիրսկին արագ արագ գրեց թղթի վրա ու յետոյ ասաց.

—Ասացէք նրան, քոյրիկ, որ կանեմ ուզածը, կանեմ, ինչ որ կարող եմ։ Թող հանգիստ լինի... Թող հանգիստ քնի այս գիշեր... Վաղը... ժամի քանիսի՞ն կարելի է այցելել ձեր հիւանդներին, քոյրիկ։ Վաղը ես կը գամ նրա մօտ ու կասեմ, ինչ որ վճռելու լինեմ, կասեմ, թէ ինչպէս եմ կատարելու նրա ուզածը... եւ կը խնդրեմ... կը խնդրեմ, որ նրա խիղճն ու հոգին անհանգիստ չը լինեն ոչ արածի համար, ոչ թողնելիքի համար։

Մինչ նա խօսում էր այդպէս, քոյր Կլարան կամաց կամաց բարձրանում էր բազկաթոռից հրճուանքից փայլող աչքերով, եւ նրա հոգու մէջ երգի պէս հնչում էր.

«Կը տեսնէք երկինքը բացված եւ Աստուծու հրեշտակներին»...

Բայց Սուրբ Գրքի խօսքերը խզվեցին նրա մտքում զարմանքի զգացմունքից։ Ի՞նչ պատահեց։ Ի՞նչ բան այդպիսի արագ փոփոխութիւն առաջացրեց այդ մարդու մէջ։ Երեսի կնճիռներն անհետացան, ճակատը նորից բացվեց ու պարզվեց եւ ուր որ դէպի հեռուն սեւեռված մուգ աչքերի հայեացքը լի էր մեղմ հրճուանքով։

Քոյր Կլարայի ձեռները կամաց կամաց իրար կցվեցին եւ նրա հոգու մէջ օրհներգի նման սկսեցին նորից հնչել Սուրբ Գրքի խօսքերը.

«Կը տեսնէք երկինքը բացված եւ Աստուծու հրեշտակներին, որոնք բարձրանում են եւ իջնում...»

Միթէ այդ մարդու հոգին չը վերացաւ երկնային բարձունքը եւ չիջաւ այնտեղից դէպի մարդկային վշտերի վայրը, Աստուծու հրեշտակի նման։

—Այժմ ես գիտեմ, հասկացայ,—ասաց կոյսը արտասուակալած աչքերով։—Աստուած արժանի արեց ինձ ըմբռնելու ձեր ուրախութեան աղբիւրը։ Այնպէս, ինչպէս այժմ էք, ես ձեզ տեսայ մեր խօսակցութեան սկզբում։ Անշուշտ այն ժամանակ էլ...

—Օ՜, չնչին բան էր,—արագ արագ ընդհատեց նա նրա խօսքը, ժպտալով,—չնչին բան։ Ես միայն մի քիչ հեռացրեցի մարդկանց իրանց անձից... Դուք գիտէք, քոյրիկ, որ մարդիկ սարսափելի փարում են իրանց սեփական անձին, այնպէս որ երբեմն պէտք է մի ձեռքով նրանց պոկել իրանց ամենամեծ սիրոյ այդ առարկայից, իսկ միւս ձեռքով ցոյց տալ նրանց մի ուրիշ բան...

—Ի՞նչ ուրիշ բան,—հարցրեց կոյսը։

—Մարդկանց տառապանքները եւ Աստուածային գաղափարները,—պատասխանեց նա։

Նրանք խօսում էին ոտի վրա, մեծ գրասեղանի երկու կողմը կանգնած։ Վերջալոյսի շողքերը, հետզհետէ աւելի ու աւելի յամառութեամբ ներս թափանցելով կանաչ սաղարթի մէջով, աւելի ու աւելի առատօրէն էին ողողում սենեակը։ Հազար ու մի ոսկեգոյն ալաքներ եւ վարդագոյն շիթեր էին երեւում արդէն բանաստեղծների մարմարէ կիսարձանների, գրքերի պահարանի ապակիների, փորագիր նկարների եւ գրասեղանի թղթերի վրա։ Կոյսի հայեացքը ընկաւ այդ թղթերի վրա։

—Աշխատանք,—մտածեց նա։—Աստուածային գաղափարներ,—կրկնեց բարձրաձայն։

—Այո, քոյրիկ,—ասաց Զանիմիրսկին։—Ի՞նչ պէտք է անէինք մենք, թշուառներս աշխարհիս երեսին, եթէ մեր երկնքում չը փայլէին այդ աստղերը։ Երբ մեր բախտի նաւը խորտակվում է ու խոյս է տալիս մեր ոտքերի տակից, մենք կախ ենք ընկնում ձեռքներս ու բռնում այդ աստղերի ճառագայթներից, եւ միայն նրանց լոյսն է փարատում մեր հոգու խաւարը...

—Աշխարհի լոյսը,—շշնջաց քոյր Կլարան։

Այդ րոպէին հիւրասենեակի խորքում այնպիսի պայծառ շողք փայլեց, որ երկուսն էլ այն կողմը դարձրին իրանց հայեացքը։ Վերջալոյսի ահագին ոսկեկարմրագոյն ճաճանչը յաղթեց վերջապէս ծառերի սաղարթի արգելքին եւ լուսաւորեց պատերից կախված պատկերները։ Եւ այդ ճաճանչից շողշողացին ոսկեզօծ շրջանակները, պայծառացին մանրանկարների մէջի նախապապերի եւ նախատատերի գոյնզգոյն զգեստները, կնիքների էմալների վրա փայլեցին վահաններն ու խաչերը, իսկ ամենավերեւում, ամենքից պայծառ երեւում էր փրփրադէզ գետի բարձր ափին կանգնած ձիաւոր գունատ ասպետը, որ բոցավառ աչքերով ուղիղ նայում էր իր վրա սեւեռված երկու զոյգ աչքերին։

Եւ քոյր Կլարան այժմ պարզ լսեց այն հրաշալի մեղեդին, որ անշուշտ իբրեւ երբեմն հընչեցնում են Աստուծու հոգով առաջնորդվող մարդկային հոգու համար։ Եւ լսում էր նա աներեւոյթ թեւերի սօսաւիւն եւ աներեւոյթ սեղանների առաջ վառվող բոցերի շշուկ։ Նրա հոգին լի էր անարատ հրճուանքով, ինչպէս հրճվում է մի հրեշտակ, երբ երկինք է տանում մի մարդկային հոգի, որ բոլորովին նման է իրան։ Եւ նրա այդ ամբողջ հրճուանքը ցոլում էր նրա ժպիտի մէջ, երբ նա ասաց.

—Պէտք է գնալ։ Պէտք է շուտով հասցնել նրան այս ուրախալի լուրը։

Նրա հայեացքը ընկաւ գրասեղանի պտնգին ծաղկամանի մէջ դրված թարասի թփին։ Արեւի շողքերի մէջ՝ թուփը թւում էր դաշտերի երգի մի արձագանք, որ պատահմամբ թափանցել էր այդտեղ։

—Սիրուն ծաղիկներ,—ասաց կոյսը։—Ո՜րքան սիրում էի մանկութեանս ու պատանեկութեանս օրերում։

Զանիմիրսկին մեկնեց ձեռքը, արագ կտրեց մի քանի ճիւղ եւ տուեց քոյր Կլարային, ասելով.

—Տարէք նրան, քոյրիկ, այս ծաղիկները. ես ու նա յաճախ քաղում էինք դրանցից մեր սիրոյ... մեր խեղճ սիրոյ արշալոյսին։

Եւ աչքերի այնպիսի արտայայտութեամբ, որով մարդ նայում է անդունդին, աւելացրեց.

—Ամեն ինչ ուրախութեամբ է սկսվում եւ լացով է վերջանում։

Կոյսը, ծաղիկները բռնած սպիտակ ձեռքերում, անշարժ կանգնած էր արեւի շողքի մէջ, որի վարդագոյն բծերը փայլում էին նրա սեւ կուսական զգեստի եւ մեծ սպիտակ գլխանոցի վրա։

—Պէտք է գնալ,—կրկնեց նա, բայց չը գնաց։

Նրան թւում էր, թէ դեռ բոլոր անելիքը չէ արել։ Այո, նա դեռ ոչ մի անգամ չէր արտասանել «ներողութիւն» բառը, բայց չի էլ արտասանի։ Աստուծու մասին էլ դեռ չէր խօսել, բայց չի էլ խօսի,—այստեղ նա զգում է նրա ներկայութիւնը...

—Տէր ընդ ձեզ,—ասաց նա, հրաժեշտի ողջոյն տալով։

Զանիմիրսկին խոր գլուխ տուեց եւ պատասխանեց.

—Աղօթեցէք, քոյրիկ, այն մարդկանց համար, որոնց վրա ոչ մի գթառատ սիրտ չէ հսկում անքուն գիշերները...

Տ. Յ.

Գալֆայեան կրկնելու է «Համլէտ»-ի ներկայացումը Արտիստական ընկերութեան թատրոնում կիրակի, ապրիլի 15-ին»:

—

ԻԳԴԻՐԻՑ մեզ գրում են. «Ապրիլի 7-ին Իգդիր ժամանեց Վեհափառ Կաթողիկոսը: Եկեղեցու մօտ կանգնեցրած յաղթական կամարի մօտ Վեհափառին մատուցվեց աղ ու հաց: Աղ ու հացն ընդունելուց յետոյ, Կաթողիկոսը դիմեց դէպի եկեղեցի, ուր ժամերգութիւնից յետոյ Վեհափառը քարոզ խօսեց: Ապա իջեւանեց հասարակութեան կողմից Տէր-Թովմասեանների տան մէջ պատրաստված սենեակներում: Հետեւեալ օրը, ապրիլի 8-ին, Վեհափառ Կաթողիկոսը ներկայ էր պատարագին, ուր հաւաքված էին տեղիս թէ հայ եւ թէ ռուս պաշտօնեաները եւ թէ մեծ բազմութիւն: Վաղը առաւօտեան, ժամը 12-ին, Վեհափառը կը մեկնի դէպի Կողբ գիւղը, այնտեղից էլ Կաղզուան»:

—

ԿԱՂԶՈՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Ապրիլի 7-ին հեռագիր ստացվեց Կարսի յաջորդից եւ Երեւանից, որ Վեհափառ Կաթողիկոսը բարեհաճել է ուղեւորվել Կաղզուան: Կիրակի երեկոյեան եկաւ Կարսի յաջորդ Կիւրեղ վարդապետը եւ հետեւեալ օրը կազմեց հասարակական ժողով, ուր ընտրվեցին պ.պ. Կաճկաճեան, Բիչարեան եւ Հայրապետեան իբր պատգամաւորներ Վեհափառին ընդ առաջ գնալու: Ապրիլի 9-ին եւ 10-ին արդէն աշխատանքը եռում էր ամեն կողմ: Եկեղեցուց մօտ 100 քայլ տարածութիւն ծածկված էր կանաչներով, ծաղիկներով, ծառազարդ կամարներով ու փռված էր խալիչաներով եւ կապերտներով: Փողոցները, որոնցով անցնելու էր Վեհափառը, զարդարված էին նոյն ձեւով եւ ապրիլի 10-ի առաւօտվանից բռնված էին բազմաթիւ մարդկանցով: Մի քանի տեղեր կամարների մէջ դրված էին Վեհափառի պսակազարդ պատկերները: Ամենքը զարդարել էին իրանց խանութները դրօշակներով եւ փակել: Ահագին բազմութիւն հաւաքվել էր Արաքսի կամուրջի մօտ: Ահագին հեծեալ խմբի եւ աղմկալի կէցցէների ուղեկցութեամբ Վեհափառը մտաւ քաղաք եւ ուղեւորվեց դէպի եկեղեցի: Երբ յաղթական կամարին մօտեցաւ Կաթողիկոսը, իջաւ փակ կառքից, ընդունեց քաղաքի աղ ու հացը, ողջունեց մահմեդականների ներկայացուցիչներին եւ նոյն աղմկալից կեցցէների ուղեկցութեամբ անցաւ դէպի եկեղեցի: Եկեղեցու դրան մօտ հաւաքված էին ռուսաց դպրոցի աշակերտ-աշակերտուհիները, իրանց տեսչի եւ ուսուցիչների հետ միասին, որոնց ողջունելուց յետոյ Վեհափառը մտաւ եկեղեցի եւ մի քանի րոպէ այնտեղ աղօթելուց յետոյ՝ դուրս եկաւ եւ ուղեւորվեց դէպի իր իջեւանը, պ. Մուրուզեանի տունը, որը գեղեցիկ կերպով զարդարած էր դրօշակներով, ծաղիկներով եւ պսակներով: Ժողովուրդը բաւական ժամանակ ցոյցեր անելով բարձր հիւրի իջեւանի առաջ, ցրվեց սաստիկ ուրախ տրամադրութեան տակ: Նորին Օծութիւնը մնալու է այստեղ մի քանի օր եւ այստեղից գուցէ ուղեւորվի դէպի Կարս, ուր եւ պատրաստութիւններ են տեսնում նրան ընդունելու եւ որտեղից մինչեւ անգամ պատգամաւորներ են գալու՝ Կարս հրաւիրելու համար»:

—

ԱՍՏՐԱԽԱՆԻՑ պ. Գաբրիէլ Սունդուկեանցին ուղարկված է հետեւեալ հեռագիրը. «Ձեր անմահ հեղինակութիւն «Պէպօի» առաջին ներկայացման երեսնամեայ յօբելեանի առիթով՝ Բագուի հայոց դերասանական խումբը ներկայացրեց «Պէպօ» եւ մեր առջեւով անցնող ձեր հերոսների անմիջական տպաւորութեան տակ՝ ստորագրողներս ուղարկում ենք ձեզ մեր ողջոյնը: Կեցցէ երկար տարիներով հայոց բեմի ծերունի դրամատուրգը. Թող երկարանայ ձեր պտղաւէտ գործունէութիւնը ազգային արուեստի ասպարէզում: 62 ստորագրութիւն պօստով»:

—

ԱՍԽԱԲԱԴԻՑ մեզ գրում են. «Ապրիլի 3-ին վելօսիպեդիստների ակմբանոցում տեղի ունեցաւ կօնցէրտ յօգուտ տեղիս հայ-լուսաւորչական կանանց բարեգործական ընկերութեան (ինչպէս գրված էր յայտարարութեան մէջ): Ի միջի այլոց կօնցէրտին մասնակցում էր եւ երգիչ ոմն պ. Ջանպաղեան: Այս երկրորդ անգամն է, որ պարոնը երգում է Ասխաբադի բեմի վրա, բայց աջողութիւն չէ ունենում»:

—

ԲԱԹՈՒՄԻՑ մեզ գրում են. «Երէկ, ապրիլի 8-ին, տեղիս երաժշտական ակմբանոցում սիրողները ներկայացրին Սունդուկեանցի «Պէպօ» կօմէդիան: Ձը նայած խաղացողների բուռն աշխատութեան, խաղը սառն անցաւ: Հակառակ ուրիշ անգամների, շատ քիչ հասարակութիւն էր ներկայ»:

—

ԼԱԳՕԴԷԽԻՑ մեզ գրում են. «Հանգուցեալ Համբարձում Եփէնճեանցի զաւակները Մածխչայում բամբակ ցանելու փորձեր են անում: Այդպիսի փորձեր արել է հանգուցեալ Հ. Եփէնճեանցը 10 տարի առաջ եւ աջողութիւն է գտել: Աջողութիւն ենք ցանկանում եւ զաւակներին»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՖՐԱՆՍԻԱՅԻՑ

—

Փարիզ, ապրիլի 19-ին

Երկուք ու կէս ժամվան յամր ու տաժանագին հոգեվարքէ մը ետք, օր. Զէլէնինա մեռաւ: Երէկ իր մարմինը հողին յանձնեցինք, ուր իր վերջին քունը պիտի քնանայ՝ մութ ճակատագրականութեան մը այս աննսեմ զոհը:

Առտուան յստակ երկինքը՝ կէսօրէն յետոյ կը սկսի հետզհետէ աղտոտել: Ուժով հով մը՝ Պարիզի վրա ինկած՝ բարձր շէնքերուն կը զարնուի, պատուհաններու ապակին դող կը հանէ ու փողոցին մէջ անցորդներու հագուստն ու գլխարկը կը չարչրկէ: Օդը տաք է սակայն ու իրենց քիթը հովին տուած պարիզցիներու եւ պարիզցուհիներու բազմութիւն մը՝ գետինը կը ծեծէ իր ոտքի չոր ու անհանդարտ տրոփիւնով:

Ժամը մէկ ու կէսին կը հասնիմ Տարիւ փողոցը՝ ռուսական եկեղեցիին առջեւ, ուր երկսեռ ամբոխ մը՝ հետաքրքիրներէ ու յուղարկաւորներէ բաղկացած՝ կալեկոծի, գրոհ կուտայ: Մեծամասնութիւն կը կազմեն սակայն ռուս ուսանողուհիներն եւ ուսանողները, որոնք եկած են իրենց հրաժեշտի հուսկ ողջոյնը տալ իրենց բարեկամուհիին ու զայն առաջնորդել իր վերջին հանգստարանը:

Ամպերու պատռուածքներէն մաղվող արեւին ճառագայթները՝ եկեղեցիին ոսկեզօծ գմբէթը կը հրդեհեն ու կղերական հանդիսաւորութիւն մը կուտան խաչերուն՝ որ սեփ սեւ կը բարձրանան միջոցին մէջ:

Ժամը երկուքն է ու եկեղեցիին զանգակը կը սկսի զանգազօրէն ու թաղծագին հնչել ու իր ղօղանջը հովէն բզկտուած՝ օդին ալիքներէն քշված տարված՝ կերթայ մեռնիլ անսահման տարածութեան մէջ: Օր. Զէլէնինայի դագաղը նոյն պահուն ներս կը մտնէ եկեղեցիին շրջափակէն: Եղբայրը՝ Միշէլ Զէլենին, կը հետեւի դագաղակիր կառքին:

Դագաղը եկեղեցի կը մտցնեն հոգեհանգստեան արարողութիւնը կատարելու համար: Դագաղին չուրջը ցրված տասը կերոններ կը պլպլան ու դողդոջուն, դալուկ լոյս մը կը սփռեն պսակներուն վրա, որոնց տակ կը կորսուի դագաղը: Անոնց մէջէն ամենէն աւելի աչքի կիյնան հետեւեալները.

Ճերմակ եղրեւանիներէ պզտիկ դրասանգ մը սա վերտառութեամբ՝ «Լաւագոյն բարեկամուհիիս. Վէրա Ժիլօ»: Կապոյտ ու վարդագոյն յասմիկէ պսակ մը՝ «Օր. Զէլէնինային՝ Պարիզի ռուս ուսանողներու եւ ուսանողուհիներու խումբի մը կողմէ ի յիշատակ սգոյ»: Երկու ուրիշներ՝ ծնողքին ու եղբօրը կողմէ, մէկը՝ «Դստերս», միւսը «Քրոջս» արձանագրութեամբ:

Երկու պսակ՝ նուիրած Դէշանէլ ընտանիքէն (հայր եւ որդի): Պսակներ՝ Կօլէժ դը Ֆրանսի, պարտականութեան զոհերու արկղէն, ոստիկանութեան նախարարին կողմէ:

Դագաղին ստորոտը՝ սեւ թաւիշէ բարձիկի մը վրա դրված են օր. Զէլէնինայի նուիրված երկու ոսկիէ մեդալները:

Եկեղեցին լեփ լեցուն է արդէն, երբ արարողութիւնը կը սկսի: Ներկայ են ռուսական դեսպանատան խորհրդական պ. Նարիշկին, ընդհանուր հիւպատոս պ. Կարցով, պ. Լէպին՝ ոստիկանութեան նախարար, զօրավար Ֆլօրանտէն՝ Պարիզի զինուորական կառավարիչ, պ. Կուրտէն՝ փոխանորդ հանրապետութեան ընդհանուր դատախազին: Հոն են նաեւ Վալդէկ-Րուսօի ներկայացուցիչը, օր. Վէրա Ժիլօի հարցաքննիչ դատաւորը, պ. Սալմոն՝ իր փաստաբանը, պատգամաւորաց ժողովի զինուորական հրամանատարը, պ. Պօլ Դէշանէլի քարտուղարը ու դահլիճին բոլոր անդամները, Կօլէժ դը Ֆրանսի քարտուղարը, պ. Միշէլ Բրէալ, Ինստիտիւի անդամ եւ այլն:

Ռուս քահանան կը բանայ աղօթքներու շարքը, որուն կը պատասխանէ հեռուէն երգեցիկ խումբը: Ու խունկին բուրումներուն հետ, որ եկեղեցիին մթնոլորտին մէջ սպիտակ ու նուրբ ամպեր կը դնեն տեղէ տեղ, տըրտում, քաշկռտվող հեծեծանքին մեղեդիները կը բարձրանան: Ու իմ մտածումս այդ վարկեանին կը թռչի դէպի բանտ, դէպի միւս զոհն ու հեղինակը այս զարհուրելի տրամին՝ որ եթէ թոյլտուութիւնը չը ստացաւ իր բարեկամուհիին դագաղին հետեւելու, անտարակոյս, իր մտքովը ներկայ է մեր ամենուս մէջ: Ու կը խորհիմ, թէ այս մելամաղձոտ, ձգձգվող ու հառաչաձայն մեղեդիներուն մէջէ իր հեծեծանքն է, որ կանչնի, իր անմխիթար սուգն ու իր անսահման ցաւը՝ ակամայ արիւնը մտած ըլլալուն համար իր «լաւագոյն բարեկամուհիին» խեղճ, բարի Զէլէնինային:

Ցանկարծ, արարողութեան միջոցին, պզտիկ իրարանցում մըն է, որ տեղի կունենայ դրան կողմէ: Պ. Դէշանէլ իր կնոջ հետ ու պ. Պօլ Դէշանէլ իր նորապսակ կողակցին ընկերակցութեամբ բազմութիւնը կը ճեղքեն ու աջ դասին մէջ, առաջին կարգը կը կենան: Դէշանէլ ընտանիքը՝ սեւ հագած՝ սգաւոր է: Հայր Դէշանէլ ինքնամփոփ երեւոյթ մը կառնէ, իսկ իր հռչակաւոր զաւակը՝ պ. Պօլ՝ հաճոյքի ու զուարճութեան վարժված ու մանաւանդ նոր ամուսնացած՝ տաղտկալի գտնելու է այս մահահոտ ու թաղծալից մթնոլորտը ու գուրգուրանքով ձեռուըներուն մէջ կը սեղմէ իր ցոլցլուն հոտֆոռմը: Հարկաւ, ազատելու համար երգերու չարչրկող տպաւորութենէն, իր երեւակայութեան մէջ կը վերանորոգէ պտոյտը՝ զոր կատարեց անցեալ տարի Պօլսոյ ջրերուն մէջ: Ցիշողութեանը առջեւ կը բերէ իր խանդաղատեցնող բարեկամը՝ Ապտիւլ Համիդ, որուն առաքինութիւններուն անվերապահ հիացողն եղաւ:

Ու արարողութիւնը կաւարտի:

Օր. Զէլէնինայի մարմինը դուրս կը հանվի, մեռելակիր կառքը կը դրվի՝ դէպի Սէնթ-Ուանի գերեզմանատունը ճամբայ ելնելու համար:

Բայց կառքը չարժվելէ առաջ պ. Միշէլ Բրէալ անպատճառ կուզէ մեզի դամբանական մը կարդալ: Դամբանականներ մտիկ ըրա՞ծ էք. առաջուընէ պատրաստված, գրի առնված ու մանաւանդ պաշտօնական մարդերու կողէ արտասանված դամբանականներ: Ու էնսթիթիւի ծերուկը իր գրպանէն կը քաշէ կը հանէ քանի մը էջ թուղթ, որուն վրա կոկորդիլոսի արցունքներ միայն կան եւ որուն մէջ անկեղծ ու սրտաբուղխ նախադասութիւն մը չը կայ: Ամենէն զարհուրելի հասարակ տեղիքներու կուտակում մըն է, զոր հեղինակը կը կարդայ յայսմաւուրքի մը պէս: Դուք ինքներդ դատեցէք:

Ահաւասիկ ինչպէս կը սկսի.

«Քօլէժ դը Ֆռանսի կողմէ կուգամ օր. Ալէքսանդրին Զէլէնինայի բերելու մեր խորին ցաւին հաւաստիքը:

«Երախտագիտութեան պարտքով մը անոր կապուած ենք մենք: Իր անձնուիրութեամբը մեր ամենէն սիրելի ու ամենէն յարգված ընկերներէն մէկուն կեանքը փրկեց: Սուգ մը խնայեց այն ընտանիքին՝ զոր Քօլէժ տը Ֆրանսի դասախօսները կը կազմեն իրենց միջեւ: Այս գործը կատարեց պարզօրէն, երիտասարդութեան քաջասրտութեամբն ու անհոգութեամբը: Ցետոյ, երեք ամիսվան չարչարանք կրեց առանց մրմունջի, առանց տրտունջի: Ինքը զինքը մահուամբ զարնված տեսնելով՝ ցաւ չը զգաց ոչ գարունի ժպիտներուն համար, զոր այլ եւս չը պիտի տեսնէր, ոչ ալ ուրախութեանը համար, զոր կեանքը իրեն կը խոստանար»...

Խօսքը կը վերջացնէ ուղերձով մը ու մաղթանքով մը պ. Էմիլ Դէշանէլի համար, որ իր աջ կողմէ կը կենայ.

«Եւ դուք, սիրելի ընկեր, որ ատենօք իմ պատուական վարպետս եղաք, եւ որ վիշտն ունէք կեանքի երիկուան դէմ այս մահազդեցիկ տեսարանին ներկայ գտնվելու, կը մաղթեմ, որ սրտապնդում մը ու սփոփանք մը գտնէք ձեր չուրջը յայտնված սիրոյ եւ յարգանաց արտայայտութիւններուն մէջ»:

Այս դամբանականէն ետք, որ աւելի ներբողական մըն է պ. Էմիլ Դէշանէլին՝ երկու սիրելի ընկերներն ու մէկ ընտանիքին անդամները իրարու ճիտ կը նետվին ու զիրար կը համբուրեն: Ջ՞է մի որ ողբերգութեան դրացի է կատակերգութիւնը: Ի՞նչ տարօրինակ ընտանիքի անդամներ:

Դագաղը ճամբայ կելլէ ու ամեն վայրկեան հետաքրքիրներէ բազմացող ամբոխ մը կը հետեւի անոր: Ցուղարկաւորներու գլուխը կը գտնվի պ. Զէլէնին, որ ռուս ուսանողուհիի մը, օր. Ալէքսանդրա Պէտրօվնայի հետ, սուգը կառաջնորդէ:

Ժամը 5-ին գերեզմանատան դրան առջեւ կը հասնի յուղարկաւորութիւնը ու քանի մը հոգի դագաղը ձեռքով կը փոխադրեն մինչեւ գերեզմանը:

Բազմութիւնը այնքան շատ է գերեզմանատան մէջ, որ ոստիկանապետ մը իր մարդերուն հետ կարգապահութեան կը հսկէ: Փոսին չուրջը կը կենան պ. Զէլէնին եւ Դէշանէլ ընտանիքը:

Դագաղը կիջեցնեն փոսին մէջ: Պ. Էմիլ Դէշանէլ առաջինը ափ մը հող կը նետէ անոր վրա, յետոյ տիկին Պօլ Դէշանէլ ու պ. Պօլ: Պ. Զէլէնին՝ ինքն ալ քիչ մը հող կը նետէ իր քրոջը մարմինին վրա, հազիւ խեղդելով իր հեծկլտանքները, որ իր կուրծքը կուռեցնեն:

Թաղման արարողութիւնը վերջ կը գտնէ ու ամէն մարդ կը պատրաստվի գերեզմանատունը թողուլ: Պ. Պօլ Դէշանէլ խորհելով, որ այս արարողութիւններու ատեն ոչ մէկը չը համբուրեց ու ինքը անմասն մնաց սատին անդին ցրուող համբոյրներու տարափէն, մեկնելէ առաջ պ. Զէլէնինի վրա կը նետուի, անոր ձեռուըները կը սեղմէ ու երկու անգամ զայն կը համբուրէ մխիթարանքի քանի մը բառեր մըրթմըրթալով:

Պզտիկ ճերմակ խաչ մը պիտի բարձրանայ օր. Զէլէնինայի գերեզմանին վրա սա պարզ արձանագրութեամբ. «Օր. Զէլէնինա, 22 տարեկան, 4 ապրիլ 1901»: Այդ խաչը անցորդներուն պիտի ըսէ, թէ հոն կը հանգչի այն աղջիկը՝ որ վեհանձնօրէն իր կեանքը տուաւ ուրիշի մը կեանքը փրկելու համար, նոյն իսկ եթէ այդ կեանքը չարժէր զոհողութիւնը:

Տիգրան

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—«Figaro» լրագրի թղթակիցը, խօսակցելով մօտ օրերում ծովապետ Կանէվարօյի հետ, որ իտալական վերջին մինիստրութեան մէջ վարում էր արտաքին գործերի մինիստրի պաշտօնը, առաջարկեց նրան այն հարցը, թէ ինչպէս են նայում երեքպետեան դաշնակցութեան պատկանող պետութիւնները ֆրանս-իտալական մերձեցման վրա եւ թէ ինչպիսի փոփոխութիւններ կարող է առաջացնել այդ մերձեցումը եւրօպական պետութիւնների այժմեան համախմբման մէջ: Կանէվարօ պատասխանեց. «Երեքպետեան կամ ֆրանս-ռուսական դաշնակցութեան նման միութիւնները այն առանձնայատկութիւնն ունեն, որ նրանց կարելի է կապել ստիպողական կարիքի րոպէին, բայց յետոյ քանդելը այնքան էլ հեշտ չէ: Եւ դա հասկանալի է. դաշնակցութիւնները կապվում են խաղաղասիրական նպատակով: Լրագիրները շատ անգամ ճգնում են ապացուցանել, թէ դաշնակցութիւնները սպառնում են խաղաղութեան, բայց դա ճիշդ չէ—խաղաղ տարիների մի ամբողջ շարք, որ վայելեց եւ վայելում է Եւրօպան շնորհիւ երեքպետեան եւ ֆրանս-ռուսական դաշնակցութիւնների, պարզապէս հերքում է այդ հայեացքը: Այն օրից սկսած, երբ Գերմանիան, Աւստրիան եւ Իտալիան դաշն կապեցին միմեանց հետ, երբեք նրանք առիթ չեն որոնել կռուելու մէկի դէմ. նոյնպէս վարվել են եւ Ֆրանսիան ու Ռուսաստանը: Բայց դաշնակցական պայմանագրութիւնները կապվում են որոշ թւով տարիների համար եւ վերանորոգվում են մինչեւ նրանց ժամանակամիջոցի լրանալը: Մտածել էք արդեօք, թէ ինչ հետեւանքներ կարող էին տեղի ունենալ այն ժամանակ, երբ դաշնակիցներից մէկը ցանկանար հեռանալ դաշնակցութիւնից: Նրա դաշնակիցները այդ բանը կը համարէին թըշնամական նպատակով կատարված գործողութիւն. նրանք կը հասկանային իրանց դէմ ուղղված դիտաւորութիւնները եւ կը շտապէին պատերազմ յայտնել՝ օգուտ քաղելով այն միջոցից, որ մնում է մինչեւ դաշնակցութեան ժամանակի լրանալը եւ այսպիսով կը ստիպէին յամառող պետութեանը նորից միանալ իրանց հետ: Ենթադրենք, օրինակ, թէ Իտալիան մտադրութիւն ունի դուրս գալ երեքպետեան դաշնակցութիւնից՝ Ռուսաստանին եւ Ֆրանսիային միանալու համար: Գերմանիան եւ Աւստրիան մի կերպ կը տեղեկանային այդ մասին: Եւ ինչպէս կը վարվէին նրանք. կը սպասէին, որ Իտալիան, Ֆրանսիան եւ Ռուսաստանը, միանալով միմեանց հետ, յարձակվէին նրանց վրա: Ի հարկէ, ոչ: Ընդհակառակը, նրանք կաշխատեն ըստ կարելոյն շուտով պատերազմ յայտնել Ռուսաստանին եւ Ֆրանսիային, որպէս զի իրանց կողմն ունենան այն ոյժերը, որ ըստ դաշնակցութեան Իտալիան պարտաւոր է նրանց տրամադրութեան տակ դնել պատերազմի դէպքում: Հետեւապէս երեքպետեան դաշնակցութիւնից հեռանալու փորձը կը տանէր դէպի պատերազմ. բայց, ի հարկէ, Իտալիան այդպիսի բան չէ մտածում եւ Ֆրանսիան էլ չէ սպասում նրանից այդ տեսակ անխորհուրդ վարմունք: Դաշնակցութիւնները քանդվում են ինքն իրանց. նրանք մաշվում են, ինչպէս հին չորը, խունանում են, ինչպէս ներկը արեւի տակ: Մի կողմից երեքպետեան դաշնակցութիւնը, միւս կողմից—Ֆրանսիան եւ Ռուսաստանը, եւ Անգլիան, որ փոփոխակի միանում է երբեմն մէկին եւ եր-

բեմն միւսին—անա այս համախմբումն է, որ Եւրօպային 30 տարուայ խաղաղութիւն է պարգեւել: Պէտք է այդ ուղղութեամբ էլ առաջ գնալ»:

—Գերմանական լրագիրները հաղորդում են, թէ երեքպետեան դաշնակցութեան պատմական երկու կայսրները եւ իտալական թագաւորը մտադրութիւն ունեն տեսակցել միմեանց հետ: Այդ լրագիրները հեռագրութեամբ, յիշած մտադրութիւնը ծագել է նրանից, որ Վիկտոր-Էմմանուէլի ուղեւորութեամբ դէպի Բերլին Թու-լոնից այն տպաւորութիւնը, որ գործից դուրս ..., ... խաղական հասաւորդի ... թիւնը դէպի Տուլոն:

—Լոնդոնի «Daily Mail» լրագրին հաղորդում են, թէ նոր ոյժեր են գնում բուրերին օգնելու. Գերմանիայի հարաւ-աֆրիկեան ... բաղաւորութիւնների միջից: Այդ ոյժերը կազմված են զանազան եւրօպական պետութիւնների հպատակներից: «Daily Mail»-ի թղթակցի ասելով, կամաւորների այդ խմբերը հաւաքված են «Թափառաշրջիկ ճանապարհորդներ» ... , որոնք ամեն տեղ եւրօպայում ազդանշանի են անում յօգուտ բուրերի:

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

11 ապրիլի

ՇԱՆԳՀԱՅ: Կայսերական հրամանով կազմակերպված է մի մասնաժողով իշխան Ցինից եւ Լիդժունմինից ու նրանց օգնական Լիւկուննից եւ Ջժանջժիդունից՝ քննելու համար զանազան նահանգապետներից ստացված չինատամպրերը բարենորոգումներ մտցնելու եւ եղած առաջարկութիւնների միջից ամենապրակտիկականներն ու պետութեան բարօրութեան համար ամենահարմարներն ընտրելու համար: Հէնց որ այդ մասնաժողովը ներկայացնի իր զեկուցումը, կայսրը, առանց այլ յապաղման, խորհրդը, համաձայն որի եւ համաձայնութիւնը կդիմի վերակերպման, կը հրատարակէ մի կազմակերպութիւն, իսկ արքունիքի վերադարձը յետոյ եւ մի հրովարտակ երկրի մէջ, որոնցով գործադրութեան ոյժ կը ստանան յիշված միջոցները: Շանգհայի լրագիրները հաղորդում են, թէ մի նոր հասատարմութիւն պետական գործերի գլխաւոր վարչութիւն անունով կը փոխարինէ վերացրած պետական խորհուրդը:—Կայսերական հրամանով առաջարկված է Իւելուննին թողնել Գուանսիի նահանգապետի պաշտօնը. Նրա յաջորդ նշանակված է գանձարանի կանցլեր Լէխիգսի:

ԿԻԼ: Ռուսական նոր չրջանաւ «Ասկօլդ», որ չինված է Կրուպպի «Գերմանիա» նաւարանում, կատարեց իր առաջին փորձնական նաւարկութիւնը:

ՎԻԷՆՆԱ: Գերագոյն վճռաջինչ ատեանը մերժեց Գիլսների խնդիրքը, որ երդուեալների վճռով դատապարտված է մահվան սպանութեան համար:

ՊԷԿԻՆ: Վուարոն պատրաստվում է դուրս հանել զօրքերը այն տեղերից, որոնք գրաւված էին դիմադրութիւն ցոյց տալու նպատակով չինական կանոնաւոր զօրքերին, որոնց նահանջելուն սպասում են մօտ ժամանակներումս:

ՎԻԷՆՆԱ: Բօլգարական կառավարութեան մտադրութիւնը՝ վերացնելու Վիէննայի դիպլօմատիական գործակալութիւնը Վիէննայում՝ դժգոհութիւն ծագեցրեց: Սպասվում է, որ կը պահվի գոնէ դիպլօմատիական քարտուղարի պաշտօնը:

ԲԵՐԼԻՆ: «Norddeutche Zeitung» գրում է. «Մի քանի լրագիրներում առաջ են բերված ապացոյցներ նոր պետական մաքսագների իբր թէ արդէն որոշված թւանշանների մասին, որոնք որպէս թէ արդէն ներկայացնվում են գերմանական միութեան առանձին պետութիւններին: Մենք լիազօրութիւն ունենք յայտնելու, որ այդ տեղեկութիւնները սուտ են. մաքսագների նախագիծը չէ ներկայացված դեռ եւս առանձին պետութիւններին եւ մաքսագների թւանշանները առ հասարակ դեռ չեն որոշված»:

ՆԱՈՒՎՊՕՐՏ: Պատերազմական գործողութիւնները այժմ կենտրոնացած են այն չրջանում, որ գտնվում է Գրաաֆրէյնէտի եւ Սոմէրսէտ-բուրգի չուրջը: Անգլիական զօրաբաժինը հալածում է Կրոյցինգէրին. մի ուրիշ զօրաբաժին գործում է Պիրատօնի մօտ Շիպէրսի եւ Մալանի դէմ: Մալանի եւ Վիկտօրիայի կամաւորների մէջ տեղի ունեցաւ փոքրիկ ընդհարումն. ամրակոծութիւնից յետոյ, որ տեւեց մի քանի ժամ, կամաւորները գրաւեցին Մալանի դիրքը:

ԳԱՐՐԻՍՄԻՏ: Բօտայի կինը յայտնեց, թէ ժամանակ է, որ նրա ամուսինը դադարեցնէ պատերազմը. անօգուտ է այլ եւս շարունակել նրան:—Գեներալ Րէնդլի զօրաբաժինը շաբաթ օրը կռւի բռնվեց եւ հարկադրված եղաւ գործ դնել ծանր թնդանօթները:

ՁԻՍՏՕՊՕԼ: Աշնանացանը ամեն տեղ չատ լաւ է. ամենքը սկսել են ցանել վարսակ. եղանակը բարեյաջող է:

ՎԱՐՇԱՎԱ: Նահանգական դատարանը բժիշկ Պրժիբօրօվսկուն՝ սաղմը ոչնչացնելու, այսինքն այն յանցանքի համար, որ նախատեսված է պատժական օրինագրքի 1462 եւ 1463 յօդուածներով, զրկեց բոլոր իրաւունքներից եւ դատապարտեց չորս տարվայ տաժանակիր աշխատանքների:

ՄՕՍԿՎԱ: Դրագա թագուհու ցանկութեամբ Բէլգրադ ուղեւորվեցին պրօֆէսօրներ Սնեգիրեվ եւ Գուբարեվ:

12 ապրիլի

ԼՕՆԴՕՆ: Այն տեղեկութիւնը, որ սկզբում ընդունվեց անվստահութեամբ եւ որով հաղորդվում էր, թէ Լիտ քաղաքում գտնված են ոսկեհանքեր, հաստատվում է: Հանքային երակը անցնում է Կինգ Օստրիտի տակով, հիւսիս-արեւմտեան ուղղութեամբ, մինչեւ ծովը: Կառավարութեան կողմից հրաւիրված մասնագէտը հետազօտեց հանքի նմուշները. Նրանք 30 ունցիա ոսկի տուեին իւրաքանչիւր տօննին: Կառավարութիւնը յայտնում է իր իրաւունքը գտնված ամբողջ ոսկու վրա:

ՊԻՏՍԲՈՒՐԳ: Պաշտօնական տեղեկութիւններով՝ գերիների թւի մասին հաղորդված վերջին թւից յետոյ, գերի են առնված էլի 355 մարդ: Աւար են առնված 386 հրացան, մի 12 փունտանոց թնդանօթ, 150,000 կապոց փոքր փամփուշտներ: Վեց բօէրներ սպանվեցին: Անգլիացիներից սպանվեց մէկ եւ վիրաւորվեցին հինգ հոգի:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ. Մ. ԿԼԷՕՆՃԵԱՆ

Վերադառնալով արտասահմանից ընդունում է բերանի եւ ատամների հիւանդութիւններ ունեցողներին: Շինում է արուեստական ատամներ, քիթ, քիմք եւ վերին ու ստորին անդամատուած ծնօտների պրօթեզներ (протезы):

Առաւօտեան 8—2 ժամը
Երեկոյեան 5—8 »

Հասցէն՝ Пушкинская ул. № 16, надъ магазиномъ Шадинова. 1—1

ՀՄՈՒՏ ՀԱՑԻԱՊԱՀ

Պետերբուրգ աւարտած, քաջ տեղեակ ռուսերէն, հայերէն լեզուներին եւ առեւտրական բոլոր օպերացիաներին՝ տեղ է որոնում այստեղ կամ այլ տեղ: Դիմել՝ Справочная контора (бывш. Дидебулидзе) Паніева. Барятинскій тупикъ. (Ե. Հ. Չ.) 2—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

սրանով յայտարարում է, որ իր առեանում ներկայ տարվայ ապրիլի 16-ին, գիշերվայ 12 ժամին, նշանակված է աճուրդ կառուցանելու 77,50 սաժէն բէտօնից կոյուղի 042×0,28 մեծութեամբ եւ 120,00 սաժէն մեծութեամբ 0,365×0,25 Դօլինսկու դրան մօտ գտնված կոյուղուց մինչեւ Րուքսի տունը, Անդրէեվսկայա փողոց, 4000 ր. գումարի: Աճուրդ մտնել ցանկացողները կարող են տեսնել պայմանագիրը Վարչութեան Շինարարական բաժնում ամեն լի օր, 9-ից մինչեւ 3 ժամ ցերեկվայ: 2—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՑՈՒՀԵԱՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

պատիւ ունի յայտնելու մեծապատիւ անդամներին, որ ապրիլի 8-ին նշանակած ընդհանուր ժողովը չը կայացաւ, ուստի այժմ նշանակված է կիրակի, ապրիլի 15-ին, ցերեկվայ ժամը 12-ին, ընկերութեան արհեստանոցում, Գանովսկայա, № 25. Նոյն օրը, առաւօտեան ժամը 10-ից տեղի կունենայ ընկերութեան արհեստանոցի խեղճ օրիորդների ձեռագործների վաճառումը: 2—2

ԽՄԲԱԳԵՏ
Արտաշէս Զօմարեան

Լրացնելով Շամախում իմ պաշտօնավարութեան ժամանակը, ցանկանում եմ եւ ուրիշ տեղեր պաշտպանել եկեղ. քառ. երգեցիկ խումբ: Տեղեակ եմ նաեւ ժամակարգութեան: Իմ հասցէն. Тифлисъ, Норашенская ул, № 4. 3—3

ՓԱՍՏԱԲԱՆ ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԻ
ԵՂԻՇԷ ՏԷՐ-ՍԱՐԳՍԵԱՆ
ՏԷՐ-ԱԶԱՐԵԱՆՑ

բնակվելով այժմ Թիֆլիսի 3-րդ քաղաքամասում, Վանքի մեծ փողոցում, Պօտեբնիի տանը, № 3, առաջարկում է վարել գործերը չափաւոր վարձատրութեամբ այն պարոններին, որոնք ունեն գործարաններ, գրասենեակներ, պահեստներ, վաճառատներ եւ այլն: (Ռ. Կ. Չ.) 1—3

ՀԱՅ-ԱՇՈՒՂ Ֆիգայի Կարապետեան Մամիկոնեանց

Իմ աշուղական խմբով գալով Թիֆլիս, իջեւանել եմ Ալխազեանի քարավանսարայում, Նապերսկայա փողոցում, ձիաքարշի կայարանի դիմացը: Ինձ տեսնել ցանկացողները կարող են գտնել այս հասցէով: 3—3

ՀՐԱՒԷՐ

Սրանով հրաւիրվում են Աւետեաց (Ջգրաշէնի) ս. Աստուածածին եկեղեցու բարեպաշտ ծխականները յիշեալ եկեղեցին՝ ամսիս 15-ին, կիրակի օրը, 12 ժամին, քննելու եկեղեցու երէցփոխ պ. Աղ. Քալանթարեանի 1900 թւականի եկեղեցական ել եւ մուտ հաշիւները:

Գործակալ ա. մասի Թիֆլիսի՝
1—2 Զաքարիա քահ. Զարդեղեանց

ՀՐԱՒԷՐ

Ապրիլի 15-ին, կիրակի առաւօտեան ժամը 10-ին Զուղուրէթի ս. Աստուածածնի եկեղեցում ժողով է լինելու նոր երէցփոխ ընտրելու. ուստի սրանով մեծապատիւ պ.պ. ծխերն երկրորդ անգամ հրաւիրվում են ներկայ լինել յիշեալ եկեղեցում ընտրութեան մասնակցելու:

Գործակալ բ. մասին Թիֆլիսի
1—3 Գրիգոր աւագ քահ. Մանդակունի

Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը

սրանով յայտարարում է, որ այս ապրիլի 18-ին Վարչութեան շինութեան մէջ կը կատարվի աճուրդ՝ կապալով տալու մի հողաբաժին, միջին Ալէքսանդրեան այգում, 30 քառ. սաժէն տարածութեամբ, այն պավիլիօնը կառուցանելու եւ շահագործելու համար, որի մէջ պէտք է ծախվեն կաթ, թէյ, սուրճ, շօկօլադ, սառը խմիչքներ եւ սառը զակուսկաներ: Աճուրդին պէտք է ներկայացնվի 100 ր. գրաւական:

Մանրամասն պայմանները ցանկացողները կարող են տեսնել վարչութեան շինութեան մէջ բոլոր լի օրերը, ցերեկվայ 10-ից մինչեւ 2 ժամը: 1—3

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱ ՀԻՄՆՎԱԾ „ԳՈՒՏԷՆԲԵՐԳ"

անունով նոր կազմակերպված ընկերութիւնը հրաւիրում է երկու սեռի անձանց, որոնք Տէր-Սարգսեանի եւ Բօրակչեվի մօտ ստորագրվել են փայերի եւ որոնք ցանկանում են ստորագրվել մնացած փայերին եւս, չնորհ բերել ընդհանուր ժողովի, որ պէտք է տեղի ունենայ քաղաքային խորհրդի դահլիճում չորեքշաբթի, ապրիլի 18-ին, վերաքննելու համար պայմանագրութեան նախագիծը եւ ընկերութեան գործերը վարելու համար ընտրութիւններ կատարելու. (Ռ. Կ. Եր.) 1—3

Թիֆլիսի Առեւտրական Նաւթարդիւնաբերող Ընկերութեան

պ.պ. բաժնետէրերը սրանով հրաւիրվում են ընդհանուր ժողովի, որը տեղի է ունենալու կիրակի, ապրիլի 15-ին, Թիֆլիսի ժողովարանում, առաւօտեան ճիշդ ժամը $10^1/_2$-ին, ուր զեկուցանվելու է ընկերութեան պայմանագրի նախագիծը

Պայմանագրի տպագրած օրինակները կանխաւ կարելի է ստանալ պ. Սարգիս Կաֆեանի վաճառատանը, Երեւանեան հրապարակ, Խարազովի տունը: (Ռ. Կ.) 2—2

Թիֆլիսի Կենտրոնական գրավաճառանոցում

ծախվում են հետեւեալ հայերէն նոր գրքերը՝

Աբովեան, Խաչատուր, երկասիրութիւնների ժողովածու (Վէրք Հայաստանի եւ ուրիշները) հեղինակի պատկերով, Մոսկվա, 1 ր.:
Բուդուղեան Ա. բժ., Առողջ հոգին առողջ մարմնի մէջ—10 կ., Գեղձախտ (Զօլոտուխա)—10 կ., Ինչ է անառակութիւնը—5 կ., Մեր նեարդերը—10 կ., Սիֆիլիս—10 կ., Վեներական ախտեր—5 կ.:
Մանդակունի Գր. քահ., Ոսկի բարեկամ Էֆիմէրտէ—Երազագիրք, բ. տպ., Թիֆլ. 2 ր. 70 կ.
Պոտապենկօ Ի., Ֆարաջաւոր ուսանողը, Թիֆլ. 1900 թ. 15 կ.:
Սունդուկեանց Գ., Գիշերուան սաբրը խէր է, բ. տպ. ուղղած, Թիֆլ. 1901 թ. 30 կ.:
» Օսկան Պետրովիչը էն կինքումը բ. տպ. փոփոխած Թիֆլ. 1901 թ. 10 կ.
» Ամուսիններ՝ կօմեդիա հինգ արարուածով, երկր. տպ. ուղղած գ. 1 ր.:
Տէր-Աստուրեան, Հայ գործիչների գեղարուեստական ալբոմ, 32 պատկեր, Թիֆլ. 3 ր.
Րաֆֆի, Ջահրումար—2 ր., Կայծեր ա. հատ. 2 ր., Կայէնի կտակը—1 ր. 20 կ. Տաճկահայք—50 կ., Մինն այսպէս, միւսն այնպէս—1 ր.:
Ցարութիւնեանց Իս., Ծաղկոց (մանկական պարտէզ) Թիֆլ. 1901 թ. 10 կ.:

Դիմել՝ Тифлисъ, Въ Центральную Книжную Торговлю. (Ու. Չ.) 1—6

30—52 М. 9,730 (Չ)

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
ԲՐՕԿԱՐ ԵՒ ԸՆԿ.
յանձնարարում է
„ՊԵՏՐՕԼ" (ՀԵՂՈՒԿ)
մազերը աճեցնելու համար:
(ՍԱՊՈՆ) „ՊԵՏՐՕԼ"
(20) Մազերի թեփը ոչնչացնելու համար: 3—10

Անդրկովկասեան նաւթարդիւնաբերական ընկերութեան վարչութիւնը

սրանով յայտնում է ի գիտութիւն պ.պ. բաժնետէրերի, որ երկրորդ վճարը՝ 10% (իւրաքանչիւր փային 20 ր.) որոշված է ժողովել այս ապրիլի 10-ից մինչեւ 14-ը. վճարները ընդունվում են ընկերութեան գրասենեակում ժամի 10-ից մինչեւ 2-ը առաւօտեան, $6^1/_2$-ից—8 երեկոյեան. Պուշկինսկի պասաժ: (28 մ. 8, 10 13 ապ.) 4—4